

РОЗДІЛ 4

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 338.244.47

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/4-89-5>

Сківернічук Н. М.

Скляр Є. В.

Фень К. С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено проблеми й способи зниження економічних ризиків діяльності підприємства. Проаналізовано різні види й методи кількісного та якісного аналізу ризиків. Сформульовано основні способи зниження ризиків у сучасних умовах. Особливу увагу приділено страхуванню, хеджуванню й диверсифікації. Робота будь-якого підприємства здійснюється за попередньо складеними планами, але в умовах сьогодення виникають зміни запланованих дій або перешкоди щодо їх втілення. Будь-яка підприємницька діяльність перенасичена загрозами та ризиками, оскільки ризик є невід'ємною частиною будь-якої діяльності. Є необхідність правильного оцінювання ступеня загрози та вмілого управління нею, щоб її зменшити, а краще знешкодити. Ризик підприємницької діяльності – це ключовий спектр підприємства, тому під час планування майбутньої або теперішньої діяльності необхідно врахувати ризики. Підприємницька діяльність в умовах ринку пов'язана з напруженими ситуаціями, які пов'язуються з фінансовими, економічними та іншими ризиками.

Ключові слова: економічні ризики, шляхи, ризики підприємства, страхування, хеджування, диверсифікація.

Постановка проблеми. Проблема шляхів зниження економічних ризиків діяльності підприємства є актуальною і вимагає негайного вирішення, тому що цей процес не є завершеним. Виникає необхідність виявлення усіх шляхів зниження економічних ризиків та ефективного функціонування підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основі сучасних досліджень теорії і практики ризику лежать фундаментальні праці таких економістів, як Дж.М. Кейнс, А. Маршалл, Ф. Найт, Й. Шумпетер, Ф. Блек, Д. Канеман, Ф. Модільяні, Р. Мертон, Г. Марковіц, Дж. Тобін, М. Шоулс, У. Шарп.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Науковці досліджують причини й наслідки ризиків, розробляють деякі рекомендації та пропозиції, спрямовані на уникнення ризиків, але ще багато чого не зроблено в цій галузі у теоретичному й практичному аспектах.

Мета статті. Головною метою роботи є аналіз шляхів зниження економічних ризиків підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Ефективне управління підприємством в умовах ринкових відносин неможливе без використання різносторонніх особистих методів аналізу та управління ризиками. Виробнича й комерційна діяльність завжди має певні ризики. Керівник або підприємець відповідає за прийняті управлінські рішення, тому завжди

необхідно враховувати можливий вплив на економічне становище фірми та її забезпеченість ресурсами. Для цього слід провести ретельний аналіз проектів та угод. Особливо актуальним це правило є в період фінансової кризи або високої інфляції, тобто під час залучення великих кредитів. Помилки в цьому аналізі ведуть до втрат різного масштабу.

Економічні ризики – це помилки, наслідки яких виражаються в повній зупинці підприємства; неотриманні сировини й матеріалів для випуску продукції; ризику не втілення або неповної реалізації виготовленої продукції (незатребуваності послуги); несвоєчасному або повному неотриманні грошових коштів від реалізації продукції; реклаमाції продукції; недотриманні надання кредитів, інвестицій і позик; банкрутстві як самої установи, компанії, фірми, так і її партнерів, поставальників [3].

Серед основних видів економічних ризиків прийнято виділяти підприємницький, кредиторський, грошовий. Зупинимось на них більш детально.

Підприємницький ризик – це небезпека виникнення обставин, що припиняють роботу підприємства, якщо вкладені особисті кошти.

Кредиторський ризик – це ризик неповернення позичених фінансових коштів. Така ситуація може скластися в результаті банкрутства позичальника, як навмисного, так і мимовільного [2].

Грошовий ризик – це ризик знецінення грошової маси, тобто звужувати завжди вигідніше матеріальні активи [4].

Ризики у підприємницькій діяльності також прийнято називати господарськими ризиками, тобто пов'язаними з виробничими, фінансовими, комерційними, соціальними та іншими функціями. У підприємницькій діяльності поява ризиків пояснюється інтенсивністю використання «операційного» (виробничого) і «фінансового» важелів (“leverage”) у процесі прийняття рішень [6].

Кожен бізнесмен, особливо новачок, повинен брати до уваги ситуації, які можуть виникнути в умовах економічної невизначеності. Все це становить таке поняття, як «підприємницький ризик».

Ринок являє собою економічну свободу, але зі свободою одного підприємця існує свобода іншого, а за неї потрібно чимось розраховуватись. В цьому разі розплатою є підприємницький ризик. Один бізнес не бажає купувати чи не купувати ту чи іншу продукцію за цінами, які встановлює продавець, або за ціною, котру нав'язує в ході торгу він сам. Кожен у господарських відносинах прагне виключно своєї вигоди, а в деяких випадках прибуток для одного означає збиток для іншого [3].

Щодо конкурентів, то вони зацікавлені у витісненні один одного з ринку загалом. Ці обставини коливають імовірність виникнення неподання бачених подій, які внаслідок цього виливаються в підприємницький ризик. Не можна виключати вплив зовнішнього середовища. Він передбачає соціальні, економічні та політичні особливості, а також зміни, які не можна не враховувати.

Існування, розвиток і зміна ризиків привели до того, що управління ними стало окремою професійною галуззю, в якій працюють кваліфіковані фахівці зі страхування і фінансові менеджери, тому можна відзначити позитивний бік цього явища, що дає додаткові можливості для реалізації людини в трудовій сфері [1].

Аналіз ризиків вимагає використання доступної інформації задля оцінювання ймовірності настання певних подій і можливих масштабів їх наслідків. Аналіз ризиків допомагає виявити їх потенційні позитивні наслідки. Він необхідний для виявлення майбутніх проблем та оцінювання перспектив розвитку. Аналіз ризиків проводиться на кількісному і якісному розрізі (методи аналізу ризиків вибираються індивідуально).

Під час кількісного аналізу досліджуваних явищ їм присвоюють числові (кількісні) значення, застосовують емпіричні дані. На цьому рівні аналіз має гранично об'єктивний і точний (для цього методу) характер [5].

Якісний аналіз включає внутрішню (інстинктивну) оцінку обставин, що складаються. На цьому рівні допускається суб'єктивний показник, а також пов'язані з

ним сумніви. Вивчення ризиків і їх проявів дає змогу розробляти способи щодо їх зниження, які спрямовані на скорочення ймовірності їх виникнення, а також на зменшення обсягів втрат [2].

Аналіз фінансового стану передбачає проведення аналізу діяльності підприємства за певними напрямками. Ці напрями різняться у вітчизняній та зарубіжній практиці, що представлено на рис. 1.

У практиці вітчизняних учених досить широко застосовуються горизонтальний, вертикальний, факторний, порівняльний та коефіцієнтний аналіз. При цьому аналіз проводиться як за абсолютними, так і за відносними показниками.

Основними показниками для визначення оцінки фінансових результатів за результатами нашого дослідження є чиста теперішня вартість; внутрішня норма дохідності; модифікована внутрішня норма дохідності; індекс рентабельності. Водночас наявність формальних методів визначення доцільності оцінювання фінансових результатів не є гарантією забезпечення обґрунтованої інформації для прийняття управлінських рішень у цій сфері. Велике значення в процесі аналізу має врахування окремих методичних вимог. Ситуація надмірної розбіжності в методах оцінювання фінансових результатів є наслідком специфічної особливості поняття «фінансові результати», що відображає багатоаспектну діяльність підприємств.

Фінансове планування означає свідому організацію фінансового розвитку на основі гармонійної і за можливості оптимальної структури цілей та відповідних їм засобів досягнення. Водночас фінансове планування – це процес розроблення людьми конкретного плану фінансових заходів, тобто звичайний вид діяльності людини. Для того щоб ця діяльність була успішною, необхідна наявність методології і методики розроблення фінансового плану. Планування фінансів, як і будь-який інший вид діяльності, має свою мету і свої задачі [26].

Метою планування фінансів є визначення можливих обсягів надходження грошових коштів та їх витрачання в плановому періоді.

Фінансовий план можна розглядати як завдання за окремими показниками, а також як фінансовий документ, що забезпечує взаємозв'язок показників розвитку підприємства та наявних ресурсів, взаємодію сукупної вартісної оцінки коштів, що беруть участь у відтворювальних процесах та в процесах обігу грошового капіталу.

Найпоширенішими способами зниження ризиків є страхування, хеджування, диверсифікація. Компенсувати можливі негативні наслідки дає змогу страхування. Ризики різняться залежно від сфери підприємницької діяльності, отже, застосовуються різні типи страхування, в тому числі приватне для працівників організації, якщо це необхідно.

Рис. 1. Напрями проведення аналізу фінансового стану підприємства

Джерело: розроблено авторами

Окремо розглядається страхування банківських або фінансових операцій, а також ризиків від зовнішньоторговельної діяльності.

Хеджування передбачає страхування шляхом переміщення з однієї особи на іншу, що пов'язане з майбутньою зміною ціни. Диверсифікація передбачає розділення капіталу й подальше його розбирання, розподіл по різних об'єктах, які не пов'язані між собою.

Важливо відзначити, що залежності від ситуації можуть використовуватися різні форми й методи диверсифікації. Диверсифікація підприємницької діяльності фірми передбачає використання іншої можливості отримання доходів, не пов'язаних один з одним. За цього методу зниження ризиків за умови форс-мажорних обставин один з видів діяльності буде продовжувати приносити дохід підприємству.

Диверсифікація портфеля цінних паперів передбачає, що рівень прибутковості інвестиційного портфеля не знизиться, оскільки ця форма диверсифікації допомагає скоротити інвестиційні ризики.

Диверсифікація програми реального інвестування передбачає, що підприємство вибирає інвестування не в один капіталомісткий проект, а в кілька проектів з більш низькою капіталомісткістю.

Диверсифікація кредитного портфеля передбачає, що перед прийняттям рішення підприємство має розподіляти видачу кредитів своїм позичальникам, які мають кредитність у різних галузях економіки, що значно знижує ризик неможливості брати кошти в термін, здебільшого позики.

В період економічної кризи під час формування бізнес-проекту велика частина підприємців може відмовитися від неї через такі побоювання: товар може бути не затребуваним, оренда складу є досить високою, можуть виникнути труднощі з логістикою. За теорією Р.М. Кантер про електронну корпоративну культуру, вона, як і раніше, потребує адміністративного контролю над співробітниками, однак допомагає позбутися багатьох складнощів у роботі (очікування, що спускається згори плану, додаткових узгоджень після прийняття рішень тощо). В кінці 1990-х років виникає нова бізнес-модель продажу товарів за системою дропшиппінгу, яка дає змогу уникнути більшості названих страхів під час комерційної діяльності в мережі Інтернет [2].

Дропшиппінг (англ. "Drop shipping") – пряма поставка, один із методів зниження підприємницьких ризиків у сфері електронної комерції. Дропшиппінг – це вид підприємницької діяльності з реалізації товарів фірми-постачальника за допомогою дропшиппера, при цьому товар безпосередньо від постачальника направляється до покупця. Прибуток дропшиппера складається за рахунок різниці між ціною, яку він платить постачальнику, і роздрібною ціною, за якою він продає товар покупцю. Важливо, що основні завдання, що виконуються продавцем, полягають не в закупівлі та доставці товару, а лише в пошуку клієнтів, виконанні замовлень, отриманні оплати й передачі замовлення постачальнику.

З точки зору маркетингу така схема дає змогу підприємцю без особливих початко-

вих витрат вийти на будь-які ринки. Такий вид бізнесу вимагає мінімального обсягу початкового капіталу для відкриття бізнесу від дропшиппера. Крім цього, підприємницькі ризики у дропшиппера зводяться до мінімуму. Оплата товару постачальнику здійснюється ним лише після отримання передоплати від покупця. Можна визначити такі переваги дропшиппінгу, як відсутність потреби в складських приміщеннях; вирішення усіх проблем, пов'язаних з відправкою товару, постачальником; можливість співпраці з будь-якою кількістю постачальників одночасно на необмеженій кількості торгових майданчиків.

До методів мінімізації ризику слід віднести придбання інформації про вибір і результати. Інформація відіграє важливу роль у зниженні ступеня ризику. Підприємцю досить часто необхідно приймати ризикові рішення в тих ситуаціях, коли результати інвестування капіталу не визначені і засновані на обмеженій інформації. Якщо би підприємець володів більш повною інформацією, то він міг би зробити більш точний фінансовий прогноз і знизити ризик.

Висновки і пропозиції. Таким чином, найважливішою умовою ефективного функціонування й розвитку сучасних підприємств є вміння керівництва здійснювати аналіз, прогнозування, профілактику та управління ризиками.

Потрібно відзначити, що в процесі своєї діяльності підприємство стикається з широким спектром ризиків. Це означає, що управління ризиком має забезпечувати цілісну систему ефективних заходів щодо зниження негативних наслідків кожного компонента сукупності ризиків, тобто комплексно управляти портфелем ризиків.

Ідея управління ризиком не передбачає повного позбавлення від ризику, оскільки досягнення цієї мети може бути занадто дорогим, якщо взагалі є можливим. Замість подібної нереальної мети йдеться про мінімізацію ймовірних втрат підприємства. Фактично захист від ризику полягає не в тому, щоб зробити бізнес абсолютно безпечним, а в тому, щоб лише знизити ризики до такого рівня, коли вони перестають бути загрозливими. В цьому полягає концепція прийнятного ризику, яка є базовою практично в усіх заходах з управління ризиком.

Безліч умов і факторів впливає на результат прийнятих людьми господарських рішень, дію багатьох з них передбачити дуже складно. Більшість рішень у промисловості і торгівлі доводиться приймати в умовах невизначеності. На сучасному етапі розвитку економічної науки значна увага приділяється дослідженню, аналізу та прогнозуванню ризиків, оскільки здатність передбачати наслідки управлінських рішень є необхідною для стабільного функціонування підприємства.

Список використаних джерел:

1. Булигін С.Ю., Думін Ю.В., Куценко М.В. Оцінка географічного середовища та оптимізація землекористування. Харків : Світло зі Сходу, 2001. 168 с.
2. Грабак Н.Х., Топіха І.Н., Давиденко В.М., Шевель І.В. Основи ведення сільського господарства та охорона земель. Київ : Професіонал, 2006. 570 с.
3. Фень К.С. Пріоритетні напрями зміцнення економічної безпеки підприємств харчової промисловості. *Науковий вісник Мукачевського державного університету*. 2018. № 1. С. 25–30.
4. Fen K., Skljär Ye., Matyskevic Y., Simanaviciene Z., Belova I., Blockhain impact on economic security. *Independent journal of management & production (IJM&P)*. V. 12, no. 3. Special Edition ISE, S&P. May 2021. P. 19–40.
5. Скляр Є.В. Взаємозв'язок дебіторської та кредиторської заборгованості в контексті фінансової безпеки підприємств харчової промисловості. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство*. 2019. № 2. С. 126–132.
6. Скляр Є.В., Приядко В.В. Парадигма продовольчої безпеки в контексті інтеграції України до ЄС. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2012. Вип. IV (48) : Економічні науки. С. 97–107.
7. Fen K., Skljär Ye., Chykurkova A., Sokrovska N., Nakonechna K. Priority areas of strengthening the economic security of the food industry. *Independent Journal of Management & Production*. № 11 (9). P. 2435–2469.

References:

1. Bulyhin S.Iu., Dumin Yu.V., Kutsenko M. V. (2001) Otsinka heohrafichnoho seredovyschcha ta optymizatsiia zemlekorystuvannia. Kharkiv: Svitlo zi Skhodu, 168 p.
2. Hrabak N.Kh., Topikha I.N., Davydenko V.M., Shevel I.V. (2006) Osnovy vedennia silskoho hospodarstva ta okhorona zemel. Kyiv: Profesional, 570 p.
3. Fen K.S. (2018) Priorytetni napriamy zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv kharchovoi promyslovosti. *Naukovyi visnyk Mukachevskoho derzhavnoho universytetu*, no. 1, pp. 25–30.
4. Fen K., Skljär Ye., Matyskevic Y., Simanaviciene Z., Belova I., (2021) Blockhain impact on economic security. *Independent journal of management & production (IJM&P)*, vol. 12, no. 3. Special Edition ISE, S&P. May 2021. P. 19–40.
5. Skliar Ye.V. (2019) Vzaiemozviazok debitorskoi ta kredytorskoi zaborhovanosti konteksti finansovoi bezpeky pidpriemstv kharchovoi promyslovosti. *Derzhava ta rehiony. Seriiia. Ekonomika ta pidpriemstvo*, no. 2, pp. 126–132.
6. Skliar Ye.V., Priadko V.V. (2012) Paradyhma prodovolchoi bezpeky v konteksti intehratsii Ukrainy do YeS. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu*, vol. IV (48) : Ekonomichni nauky. P. 97–107.
7. Fen K., Skljär Ye., Chykurkova A., Sokrovska N., Nakonechna K. Priority areas of strengthening the economic security of the food industry. *Independent Journal of Management & Production*, no. 11 (9), pp. 2435–2469.

Скиверничук Н. М.

Скляр Е. В.

Фень К. С.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

ПУТИ СНИЖЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ РИСКОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Резюме

В статье исследованы проблемы и способы снижения экономических рисков деятельности предприятия. Проанализированы различные виды и методы количественного и качественного анализа рисков. Сформулированы основные способы снижения рисков в современных условиях. Особое внимание уделено страхованию, хеджированию и диверсификации. Работа любого предприятия осуществляется по предварительно составленным планам, но в современных условиях возникают изменения запланированных действий или препятствия по их воплощению. Любая предпринимательская деятельность перенасыщена угрозами и рисками, поскольку риск является неотъемлемой частью любой деятельности. Есть необходимость правильного оценивания степени угрозы и умелого управлению нею, чтобы ее уменьшить, а лучше обезвредить. Риск предпринимательской деятельности – это ключевой спектр предприятия, поэтому при планировании будущей или настоящей деятельности необходимо учитывать рисков. Предпринимательская деятельность в условиях рынка связана с напряженными ситуациями, которые связываются с финансовыми, экономическими и другими рисками.

Ключевые слова: экономические риски, пути, риски предприятия, страхование, хеджирование, диверсификация.

Skivernichuk Nicoleta

Skliar Yevheniia

Fen Kateryna

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

WAYS TO REDUCE ECONOMIC RISKS OF THE ENTERPRISE

Summary

Problems and ways of reduction of economic risks of activity of the enterprise are investigated. The paper analyzes various types and methods of quantitative and qualitative risk analysis. The main ways to reduce risks in modern conditions are formulated. Particular attention is paid to insurance, hedging and diversification. The work of any enterprise is carried out according to pre-established plans, but in today's conditions there are changes in planned actions or obstacles to their implementation. Any business is saturated with threats and risks, because risk is an integral part of any activity. There is a need to properly assess the degree of threat and skillfully manage it to reduce it, and better neutralize it. Entrepreneurial risk is a key spectrum of the enterprise, so when planning future or current activities it is necessary to take into account the risks. Entrepreneurial activity in market conditions is associated with stressful situations, which in turn are associated with financial, economic and other risks. It should be noted that in the course of its activities the company faces a wide range of risks. This means that risk management must provide a comprehensive system of effective measures to reduce the negative effects of each component of the set of risks, i.e. comprehensive management of the risk portfolio. The idea of risk management does not involve complete risk elimination, as achieving this goal may be too costly, if at all possible. Instead of such an unrealistic goal, it is a matter of minimizing the probable losses of the enterprise. In essence, risk protection is not about making a business completely safe, but only about reducing the risks to a level where they are no longer threatening. This is the concept of acceptable risk, which is basic in almost all risk management measures. Many conditions and factors affect the outcome of people's economic decisions, the action of many of them is very difficult to predict. Most decisions in industry and trade have to be made in conditions of uncertainty. At the present stage of development of economics, much attention is paid to research, analysis and risk forecasting, as the ability to predict the consequences of management decisions is necessary for the stable operation of the enterprise.

Keywords: economic risks, ways, enterprise risks, insurance, hedging, diversification.